

СБОРНИКЪТЪ

ЗА

НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ, НАУКА И КНИЖНИНА,

ОРГАНЪ ЗА ВСЕСТРАННО ИЗУЧВАНЕ НА ЕТНОГРАФСКА БЪЛГАРИЯ,

ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВѢЩЕНИЕ.

КНИГА XVIII.

I. НАУЧЕНЪ ОТДѢЛЪ.

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1901.

Съдържание.

Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ. Отъ редакцията	Стр. 1
---	-----------

I. Наученъ отдѣлъ.

I. Дѣлъ историко-филологиченъ и фолклоренъ.

Д-ръ Л. Милетичъ. Членътъ въ българския и въ руския езикъ	4
А. Соболевски. Епископъ Константинъ	68
Д. Мариновъ. I Дмитри Кацтакузинъ	74
„ „ II Геромонахъ Юсифъ Брадати	99
Г. Баласчевъ. Нови известия за черковното вѣдомство на Видинската и Софийската епархия прѣзъ първитѣ години на тѣхното завладѣване отъ турцитѣ	182
В. Спиространовъ. Материали по историята на Рилския Манастиръ	171
Б. А. Цанковъ. Официални ромъно-турски документи по минаването на Хр. Ботьовата чета прѣзъ Дунава въ 1876. год.	207
М. Сперански. Единъ югославянски прѣводъ отъ „Завѣтитѣ на дванадесетѣтъ патриарси“	242
Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ. Единъ непознатъ трудъ на Неофита Возвели, неговата дѣна за историята на нашето възраждане и неговитѣ отношения къмъ „Мати Болгария“	252
Д-ръ В. Цоневъ. Уводъ въ историята на българския езикъ. А. Прѣгледъ върху българскитѣ говори	354
Д. Мирчевъ. Български по кукушко-воденския говоръ	426
Ст. Младеновъ. Къмъ въпроса за езика и националната принадлежност на Ново-Село (Видинско)	471
П. Панайотовъ. Сливенскитѣ говори	507
В. Спиространовъ. По говора на гр. Охридъ	524
† Р. И. Влъсковъ. Автобиография	545
Д-ръ Ж. Пеливекъ. Български къмъ приказитѣ на Шапкаревия „Сборникъ отъ български народни умотворения“, книга VIII — IX. София 1892.	605
А. Ш. Стояновъ. Молба за дъждъ	641
Д-ръ Г. Кацаровъ. Български върху античния Пловдивъ	658
Д-ръ Г. Вончевъ. Мегалитни паметници въ Сакаръ Планина	659
В. Добруски. I. Материали по археологията на България	704
„ „ II. Три старобългарски печати	818

II. Дѣлъ за държавни науки.

Георги Т. Даналовъ. Единъ паметникъ на старото българско право	3—59
--	------

II

III. Дѣлъ природоучежъ.

	Стр.
Ив. К. Урумовъ. I. Приносъ къмъ българската флора	3
„ „ „ II. Материали по флората на Ловчанския и Търновския окръгъ . . .	125
Д-ръ Г. Бончевъ. Приносъ къмъ изучаването на скалитѣ на ридъ „Св. Илия“	166

къмъ статиата на В. Добруски „Материали по археологията на България“ — изборъ отъ
характеристични монетни типове на гр. Nikopolis ad Istrum; 1 карта къмъ ста-
тията на Д-ръ Г. Бончевъ „Мегалитнитѣ паметници на Сакаръ Планина“; 1 петро-
графска прѣгледна скица на Св. Илийския ридъ отъ Д-ръ Г. Бончевъ

Наблюдения отъ Централната метеорологическа станция въ София.

II. Материали.

Д. Мариновъ. Материали за веществената култура на Западна България	1-201
--	-------

Молба за дъждъ.

Фолклорна студия.

отъ А. П. Стоиловъ.

Висшиятъ богъ, творецъ на мълнията, какъвто е у древнитѣ индуси Индра, у гърцитѣ — Зевсъ, у римлянитѣ — Юпитеръ, у германцитѣ — Торъ, у литовцитѣ — Перкунасъ, у славянитѣ е билъ Перунъ (Вж. *Dr H. Máchal, Nákras Slovanského bájesloví, Praha, 1891. г. 20. стр. нт.*). Къмъ него се обръщали тѣ съ молитви за дъждъ (*G. Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte, Graz, 1887. г., 309. стр.*). Въ християнско врѣме Перунъ се замѣстя съ св. Илия, който въ народната поезия на югоизточнитѣ славяни е повелителъ на дъжда. У *Мил. № 30.*, когато четирмата светии: св. Илия, св. Никола, св. Иванъ и св. Петъръ дѣлили небесното благо, на св. Илия се паднали лѣтнитѣ облаци и грѣмотевици: „Онъ да иматъ, онъ да и повелатъ“. Споредъ това той наказва грѣшнитѣ въ Павлиянска земя, като заключва небеснитѣ облаци, та да не вали три години дъждъ; ала, когато жителитѣ се покайватъ:

„Имъ даде ситна лѣтна роса,
Че си роди земя Павлиянска“.

(ср. *Мил. № 53.; Верк, № 218.; сПСп. XII., 116. р.; Кач. № 29., 45.; Сбм. II., 26., 28.; III., 35., IX., 12., X., 24.; Ил. № 266.; Свещ. Цв. Любеновъ, Сборникъ съ разни народни умотворения изъ Кюстендилско, София, 1896. г. № 5. и др.*). Подобни прѣдстави има и у сърбохърватитѣ и руситѣ (*Вук, II., № № 1., 2., 4., 6.; Máchal, Nákras 24.—26. стр.*). — Въ Новгородъ (Русия), въ врѣме на бездъждие, ставала лития за Мокри св. Илия съ молба за дъждъ. (*Н. А. Начовъ, Тиквешки ржкописъ, Сбм. X., 135. стр.*).

Явява се въпросъ: гдѣ и какъ сж били прѣнесени атрибутитѣ отъ Перуна върху св. Илия? Главното основание тукъ, както и въ други подобни случаи, е близостта на езическия празникъ въ честь на Перуна до празника на св. Илия; но освѣнъ това ще има и други причини: около Илинденъ обикновено гърми и вали повече; сетнѣ въ Евангелието

четемъ, че св. Илия се помолилъ, да не вали дъждъ три години и шестъ мѣсеца, и щомъ се помолилъ, небото дало дъждъ и се напоила земята (*Послание на апостола Якова*, 5. гл. 17.—18. ст.). Тѣзи обстоятелства сж достатъчни за народа, щомъ самата черква ги проповѣдва, да замѣсти Перунъ съ св. Илия (*Fr. Hubad, Črtici o starožitnostih slovanskih* въ „*Letopis Matice Slovenske*“ за leto 1879. г. 77. стр.).

По сжщитѣ молитви, съ които се отправятъ първобитнитѣ народи къмъ боговетѣ за да излѣятъ своята благодать върху тѣхъ — като направятъ да завали дъждъ — (споредъ схващането имъ, боговетѣ сж сърдити въ врѣме на бездъждие), появяватъ се и *обреди*, съ които символично се прѣдставя влиянието на бездъждието. Последнитѣ се поддържатъ открай врѣме у всички народи, така у южнитѣ славяни, не защото сж оставени отъ прадѣдитѣ, но защото сж добили божествена, нѣкаква свръхестествена санкция, по която и не могатъ лесно да се напускатъ, отъ страхъ да не произлѣзе нѣкоя неизказана бѣда. Понеже нѣкои отъ обичаитѣ, нагодени да се прѣдизвика дъждъ пролѣтно и лѣтно врѣме, живѣятъ и денъ днешенъ у славянитѣ, главно у българитѣ, и иматъ важно значение за нароукуата (фолклора), въ тази студия ще се занимаемъ съ обичаитѣ: 1.) *пеперуда* и 2.) *германъ*.

1. Пеперуда.

Обичаятъ *пеперуда*, *пеперуга*, *преперуга*, *перперуга*, *пуперунга*, *додола*, *дудула*, *дудулица*, *лазарка* у сърбитѣ *додола*, у хърватитѣ *prporiža*, у ромънитѣ *prpālūga*, *prpālūdā*, *prparūdā*, у гърцитѣ *perperla*, *perperlva*, *perperovva*, *perperitva*, у албанцитѣ *dordolēts*, *perperone*, се извършва въ врѣме на бездъждие така: събиратъ се на едно мѣсто нѣколко моми и избиратъ една изъ помежду си; нея обличатъ въ дрипи и я накичватъ отъ главата до петитѣ съ трѣва, бурени, листа, така щото нищо голо да не ѝ остане, освѣнъ очитѣ. Тая мома наричатъ „пеперуда“, а другаркитѣ ѝ — „пеперударки“. Щомъ се натѣкмятъ, трѣватъ по кщцята и пѣятъ пеперударски пѣсни, като слѣдната:

Лет летела пеперуга
 Од ораче до копаче.
 Орач стои на ралото,
 А копачо на мотива:
 — Дай ни, Бѣже; сѣтна рѣса,
 Да зароси синорето,
 Синорето по полето,
 Че погоре синорето,
 Синорето по полето,
 По край Дунаф сивѣ стадо,
 Сивѣ стадо, жжлтѣ прѣсо.
 Дай, Бѣже, джш!
 Дай, Бѣже, джш!

(*Ил.* № 271.; ср. *ib.* № № 283., 305., 313., 322.).

Въ Струга (Охридско) „ойлулето“ се придружава отъ 10—15 моми. Когато застанатъ прѣдъ нѣкоя къща, пѣятъ:

Отлетела пеперуда; ой люле, ой! ¹⁾	Ячмени-те до греди-те
Отъ орача на орача,	Ленои-те до пояси,
Отъ копача на копача,	Урои-те до колена,
Отъ режача на режача,	Да сѣ ранѣтъ сиромаси,
Да зароситъ ситна роса,	Дърве-те нѣ со оси-те,
Ситна роса берекетна:	Да е ситна година;
И по поле и по море;	Дърве-те нѣ со ошница,
Да се родитъ сж берикетъ,	Да е полна кошница;
Сж берикетъ вино—жито;	Дърве-те нѣ со ямаче,
Ченици-те до греди-те,	Да е тучна година.

Домакинята излива съ бардаче вода връзъ „ойлулето“ и подиръ влизатъ въ къщи и търбулватъ сито: ако падне наопако, въ къщата прѣзъ годината ще е скъпия, ако ли на лице — плодородие. Пеперударкитѣ даряватъ съ брашно, бобъ и др. нѣща, отъ които на вечерята правятъ угощение. (*Мил. № 660. и 524. стр.*) — Въ Охридъ се извършва по сѣщия начинъ „ойлулето“, само че намѣсто момичета играятъ момчета. Тукъ пѣятъ:

Къинисало едно лѹле, ой лѹле, ой,²⁾
 Да се молит на Гóспода,
 Да завърнитъ ситна роса,
 Да се родат берикѣти,
 Да се ранат сиромаси,
 Сиромаси, сирачина;
 Кило жито за пет пари,
 Ока вино з една пара.

И тукъ домакинитѣ поливатъ „ойлулето“ и го даряватъ съ нѣщо. (*Разкази за дѣца отъ Е. Спространовъ, стр. 15.*)

Въ с. Селце-Жупа (Дебърско) извършването на тоя обичай става доста тържествено. Въ черковния дворъ се събиратъ моми и момци гологлави, боси, съ разчорлавени коси, облѣчени въ дрипи и пр. Момитѣ избиратъ помежду си една за „ойлуле“ — да е сираче, а момцитѣ взематъ червовното носило, съ което носятъ покойницитѣ отъ къщитѣ до гробищата, и мълчешкомъ отиватъ и го фърлятъ въ нѣкой азмакъ на близката рѣка. „Ойлулето“ окичватъ съ бѣзе, листа, трѣва и разни бурени; на ушитѣ му закачатъ двѣ сухи жаби и послѣ обикалятъ границитѣ на селското землище, като едни пѣятъ, други плачатъ, трети виватъ и се дига такава олелия, щото на единъ часъ разстояние се слуша. Обикновено пѣятъ:

Ой вай, дождоле!
 Изгорѣхме голи, боси,
 Ой вай, дождоле!
 Голи, боси като оси,

¹⁾ Думитѣ: „ой люле ой“ се повтарятъ при всѣки стихъ.

²⁾ Последнитѣ думи се повтарятъ слѣдъ всѣки стихъ.

Ой вай, дождоле!
 Да зароситъ ситна роса,
 Ой вай, дождоле!
 Да пораститъ берикетъ,
 Ой вай дождоле,
 Ики пара два сомунa.

Слѣдъ това отиватъ по къщитѣ, гдѣто ги рѣсатъ съ вода и имъ даватъ брашно, масть, бобъ и др. Пеперударкитѣ („ойлуляркитѣ“) гледатъ да откраднатъ отъ къщитѣ хурка, вретено и яйца. Като изредятъ всички колиби въ селото, отиватъ вкупомъ на чуждъ синоръ (межда) и тамъ заравятъ жабитѣ. Вечерта у една отъ пеперударкитѣ правятъ угощение (*Як. Дербановъ* въ Цариградския в. „Новини“, 12. бр. 1897. г.). — Въ Битолско по селата извършватъ пеперудата като въ Струга (въ града се извършва отъ циганки). Когато пеперудата порѣсватъ съ вода, тя скача и отърсва отъ себе си водата (*И. В. Ангеловъ*, Сбм. XI, 3. отд., 157. стр.). По сѣщия начинъ става и въ с. Гумендже (*Г. А. Миндовъ*, Единъ старъ обичай въ с. Гумендже, въ сп. „Мисль“, IV. год., IX.—XI. кн., 792. стр.). — Въ г. Пиротъ „пеперугата“ се прави така: едно момиче, слѣдъ като се облѣче въ чисти нови дрехи, окичватъ го съ върбови пръчки и зелени трѣви. Това е „пеперуга“. Нея придружаватъ 3—4 моми, кога отива по къщитѣ; тя носи котленце съ вода и, когато срѣщне, порѣсва. Прѣдъ къщитѣ тя играе, а другаркитѣ ѝ пѣятъ:

Играла ie пеперуга,
 Оi дудуле, вaи дудуле.
 Даi ми, Боже, ситън дѣждѣк
 Да зароси ситна рссa,
 Да пороси бело полѣ,
 Да се роди рѣж, пшеница,
 Да се рану сирачѣта.

(*С. Дацовъ*, сПСп. XVIII, 453. стр.). Така и въ сѣверозападна България (*Д. Мариновъ*, Жива Старина, I. кн., 188. стр. нт.). — Въ Горноджумайско на празниченъ день, обикновено въ недѣля, момитѣ уговарватъ едно момиче, безъ баща и майка — сираче, да го направятъ „дудула“. Обличатъ го въ дрипи и го окичватъ съ трѣва, бѣзе, шума, подиръ което трѣгватъ по къщитѣ и пѣятъ:

Ваи дудуле!	Да се ранат
Даi, Боже, дош,	Сирачѣта
Да се рoди	Сирачѣта —
Жито-прoсо	Сиромаси.

Домакинята посипва „дудулата“ съ вода отъ глава до пети. Като свършатъ пѣсенята, благославятъ: „ка течѣ вода по Ката (името на „дудулата“), така да вржнѣ дош, земiа да натoпи, берекѣт да се рoди“. Даряватъ ги съ сирене, бобъ, брашно и др. Тѣ обикалятъ къщитѣ отъ изгрѣвъ до заходъ слънце. И тукъ вечерта се прави гостба отъ събраното прѣзъ деня (*Хр. П. Стоиловъ*, въ сп. „Българска Сбирка“, VII. год.

X. кн., 650.—1. стр.) — Въ Кюстендилско сѣщо сираче момиче трѣбва да стане „дудулица“. Обичаятъ се извършва както въ Горноджумайско, съ прибавка, че момата носи котле съ вода и отъ нея прѣска въ кѣщитѣ, кѣлѣто отивать (*Свещ. II. Цв. Любеновъ*, Баба Ега, 38. стр.). — Въ селата около Шуменъ, Провадия, Ески-Джумая „пеперуда“ правятъ всичкитѣ моми отъ селото въ нѣкоя къща прѣзъ единъ отъ великитѣ четвъртъци, безъ да бждатъ забѣлзани отъ момцитѣ. Избиратъ из-помежду си една мома, — нея наричатъ „попъ“, тя носи котле съ вода и вжтрѣ китѣа, други двѣ окичватъ отъ глава до пети съ бжзе, — тѣ сж „пеперуди“, трета се натоварва да прибира подарѣцитѣ въ дисаги или торба. Така нагласени, трѣгватъ по кѣщитѣ; напрѣдъ влиза „попѣтъ“ и съ китката порѣсва изъ кѣщата, а другитѣ моми на двора, раздѣлени на два реда, пѣятъ:

Пеперуда лѣтяла, лѣтяла,
Над вода се-й мятала, мятала,
И се Богум молила, молила:
Дай ми, Боже, дребен джд, джд,
Да се стори житото, житото; и пр.

Пѣсната свѣршва съ тия два стиха:

Дай ми, булю, ситото, ситото,
Да ти ѣ сита година, година,

а пеперудитѣ играятъ. Въ това врѣме домакинята изтуря единъ котелъ вода врѣзъ пеперудитѣ. Когато въ пѣсната споменатъ „Дай ми, булю, ситото, ситото“, единъ отъ домакинитѣ изнася сито съ брашно; него взема натоварената съ длѣжността да събира подарѣцитѣ и, слѣдъ като сипе брашното въ торбата, търкулва ситото. По него гадаятъ както въ Струга. Като извършатъ и обичая *Германъ*, въ единъ празниченъ день събиратъ се моми и момци и отъ събранитѣ нѣща правятъ гостба. Често е имало разправии на тия увеселения, та вмѣсто да захващало да вали дъждъ, по-скоро капсела кръвь (*Ил. Р. Блсковъ*, „Ружа“, X. кн. 1886. год. стр. 50. вт.). — Въ с. Акчаръ (Свищовско) пеперудата се устроява отъ циганки по сѣщия начинъ, както въ Шуменско. Въ оная къща, гдѣто мжжѣтъ и жената сж първо вѣнчило, крадятъ: лѣжица, постружка, пометъ, метла, бухалка. Когато домакинята види, че ѣ сж откраднати тия нѣща, почва да вика подиръ пеперударкитѣ. А това значело, че ще да вали дъждъ. Пеперударкитѣ даряватъ съ масло, вълна, сирене, брашно, и всичко трѣбало да се друсне надъ главата на пеперудата. Подиръ нея домакинята фѣрля сито и гадае, както по-горѣ. (*П. Ивановъ*, Сбм. VIII., 3. отд., 278. стр.). Сѣщо и въ с. Тръстеникъ (*Н. Гоневски*, Сбм. XV.). — Въ Ахж-Челебийско двѣ момичета се забраждатъ съ бѣли кърпи и ходятъ отъ къща въ къща, като пѣятъ:

Пѣрпѣругу, ругу	Божѣ лѣ, Господю
Лѣтна пролѣтѣшна,	И свѣти Илиѣ,
Щу пу дворѣ ходишь,	Да летиѣ русица,
Та са Богу молишь?	Да се руди просу; и пр.

Домашнитѣ фърлятъ връзъ тѣхъ вода и послѣ ги даряватъ съ брашно, бобъ и др. нѣща, които се прибиратъ отъ придружаващитѣ ги момичета. Като прѣкъснатъ ходенето, мѣсятъ хлѣбъ отъ събраното брашно и уварватъ бобъ, подиръ което на нѣкой кръстопякъ поставятъ трапеза, и, който помине, даватъ му за св. Илия (*Ст. Н. Шишковъ*, Род. Ст. II. кн., 56.). — Отъ 10—15 момичета и момчета избиратъ помежду едно сираче за „пуперунга“ въ с. Габрово (Ксантийско). Него покриватъ съ бжзе, листа и го разведатъ по всички къщи изъ селото. При влизането въ всѣка къща, другаркитѣ ѝ пѣятъ задружно:

Пуперунга, рунга,
Утъ виръ на виръ хѡди,
Та са Бѡгу моли:
Да падне мъглица,
Да рѡсне русица,
Да стане прусѡту; и пр.

Домашнитѣ ги даряватъ съ брашно, пари, масло, сирене, бобъ и др., отъ които на вечерята правятъ обща трапеза, на която сами зематъ участие (*Д. Мавревъ*, филологически материали отъ Ксантийско, въ в. „Вѣсти“, X. год., 41 бр.). — Въ Еникѡй (Ксантийско) пеперудата наричатъ „лазарка“, а пеперударкитѣ — „додольки“ (*Ст. Н. Шишковъ*, ор. cit. III. кн., 39. стр.). — Въ с. Скрбатно (Неврокопско) „пеперудата“ се прави най-много между помацитѣ така: избиратъ момиче-сираче на 12—13 годишна възраст и, слѣдъ като го навичатъ съ бжзе цѣлото, закачватъ му още кость отъ незнаенъ грѡбъ, на която приврѣпватъ 3—4 живи жаби, отиватъ по къщитѣ, като пѣятъ:

Пеперуго, летуго,
Дай ми, Боже, росица,
Да навадимъ пченица; и пр.

Момчетата, които придружаватъ пеперудата, стараятъ се да откраднатъ отъ къщитѣ пометъ за пещъ. Него натопватъ въ вода и слѣдъ три дни го повръщатъ на притежателката; костьта съ жабигѣ фърлятъ въ виръ. И тукъ даряватъ пеперударкитѣ съ брашно, бобъ и др. (*Чол.* 113. стр.). — Така правятъ пеперуда и въ Панагюрище. Пеперударкитѣ пѣятъ на пеперудата:

Пеперудо, рудоле,
Да зароси ситна роса, рудоле,
Да се роиятъ кошаре, рудоле; и пр. (*Чол.* 34. стр.).

Изобщо тоя обичай е познатъ навредъ въ България (*К. Иречекъ*, Княжество България, II. т., 33. стр.). Въ Сърбия пеперудата е позната подъ име „додола“. Нѣколко момичета отиватъ, главно въ селата, отъ къща въ къща и пѣятъ пѣсни, съ които молятъ да завали дъждъ. Една отъ тѣхъ се покрива съ разни трѣви и цвѣта така, щото нигдѣ да не ѝ се гледа голо. Нея наричатъ „додола“. Когато тя или другаркитѣ ѝ пѣятъ „додолски пѣсни“ (*В. Ст. Караџиќ*, Пјесме I. т., 111.—114. стр.),

домакинитѣ изливать връзъ нея вода съ котелъ или другъ съдъ. — По-напрѣдъ си правили сами сръбкинитѣ „додолки“, а сега тѣхната рола изпълняватъ циганкитѣ (*В. Ст. Караџић*, Живот и обичаји, 61.—62. стр.). По нѣкои мѣста „додолата“ се извършва отъ момчета: едно се облича въ женски дрехи и се прави „додола“. Когато отиватъ по вѣщитѣ, пѣятъ:

Ми идемо преку поља,	Да удари росна киша,
Ој Додо, ој Додоле!	Ој Додо и пр.
А облаци преку неба,	Да ороси росна поља,
Ој Додо и пр.	Ој Додо и пр.
Наша Дода Бога моли,	И овнове витороге
Ој Додо и пр.	Ој Додо и пр.

(*М. Ђ. Милчић*, Живот срба сељака, Београд, 1894. г., 135.—136. стр.).

Въ Хърватско двама момци въ врѣме на бездѣждие заобичалѣтъ селата: единѣтъ събира дароветѣ, а другиятъ, покритъ съ зеленина, щото нищо да не се вижда отъ дрехитѣ му, се казва „ргрогуша“. Прѣдъ вѣщитѣ пѣятъ двамата:

Prporuša hodila
 Službu Boga molila,
 Dajte sira, dajte jaj,
 Da nam bog da mladi daž,
 Od šenice višnji klas!
 A ti bože, nični,
 Smiluj se na nas!

Домакинитѣ изливать връзъ момата вода. Въ Сръдна Истрия и Далмация „ргрогуша“-та се извършва отъ момичета. Обичаятъ е на забравяне. (*J. Milčetić*, въ „Zbornik za narodni život i običaje južnih slovena, na svjet izdaje Jugosl. Akad. Znanosti i Umjetnosti“, Zagreb, I svezak 217.—218. стр. (II, 405., 406. Ср. *II. Лавровскій*, Изслѣдваніе о мѣстическихъ вѣрованіяхъ у славянъ въ „облакъ“ и „дождъ“ въ связи съ другими подобными же вѣрованіями у древнихъ родственныхъ народовъ, Спб. 1862. г., 15.—16. стр.).

У новогръцитѣ лѣтно врѣме, когато се засуши, нѣколко момичета правятъ „перперѣа, перперѣва, перперѣова, перперѣтса“, която овичватъ съ листья и цвѣта. Съ нея отиватъ по вѣщитѣ и пѣятъ пѣсни, съ които молятъ да даде Господъ дъждъ, а домашнитѣ изливать връзъ нея вода. Даряватъ момитѣ съ брашно, бобъ и др. нѣща. Обичаятъ се поддържа главно въ Тесалия и Македония (*B. Schmidt*, Volksleben der Neugriechen und das hellenische Alterthum, Leipzig, 1871. 30.—31. стр.; ср. *A. H. Аванасъевъ*, Поэтическія възрѣнія славянъ на природу, Москва 1866 г., II. т. 272. стр. нт.; *G. Krek*, op. cit. 286.—7. стр.).

У ромънитѣ също има тоя обичай подъ име „păpăluga, păpăludă, pararudă“ (*Č. Zibrt*, Seznam pověr a zviklosti pohanských Z VIII věku, Прага, 1894. г., 55. стр.; ср. *Д. Матовъ*, сПсп. ХLI.—II. кн. 996. стр.). — Познатъ е и между албанцитѣ подъ име „dordolëts, perperone“ (*G. Mayer*, Etymologisches Wörterbuch d. albanischen Sprache, n. d.).

Съ нашия обичай се посрѣща рускиятъ „водитъ тополю“. Една дружина отъ моми избира си помежду една, която да прѣдставя „топола“. Тя си дига ржцѣтъ нагорѣ, а другаркитѣ ѝ я покриватъ съ дрехи до главата. На тѣлото ѝ привѣрзватъ двѣ вѣйки надъ главата. Така нагласена „тополата“, водятъ отъ къща въ къща по селото и пѣятъ купалски пѣсни. И тукъ събиратъ подаръци (*Н. О. Сумцовъ*, Культурния переживанія, Киевъ, 1890. г., 146. стр.; ср. *Pr. Sobotka*, Rostlinstvo v nar. podání slovanském, Praha 1879. г., 104. стр.). — Въ Пинския уѣздъ момитѣ накичватъ една отпomeжду си съ брѣзови и кленови вѣйки и я развеждатъ по къщитѣ съ пѣсни, съ които молятъ за дъждъ (*С. Zibrť*, op. cit. 56. стр.).

Пеперудата е позната и между нѣмцитѣ (*D-r H. Máchal*, op. cit. 63. стр.), а така сѣщо и между нѣкои неевропейски народи, напр. въ Юруба, Западна Африка, и нѣкои семитски народи (*О. Миллеръ*, Опытъ историческаго обзорѣнія русской словесности, Спб. 1865. г., 52. стр.; ср. *Pr. Sobotka*, op. cit. 60. и др.).

Понеже въпросниятъ обичай е въ свръзка съ „лазарването“, тукъ навеждамъ и него. По-горѣ казахъ, че въ нѣкои мѣста по нашенско, а почти навредъ въ Сърбия, пеперудата се прави отъ циганки, ала това вѣроятно не ще да е отдавна. Сѣщото е станало и съ „лазарването“. У насъ петата недѣля на великитѣ пости е извѣстна подъ име „циганска лазарица“. Прѣзъ нея недѣля циганкитѣ отиватъ по къщята и пѣятъ „лазарски пѣсни“, въ нѣкои отъ които се споменува молба за дъждъ. (*Л. Каравеловъ*, Памятники народнаго быта болгаръ, М-ква, 1861. год., 197., 201. стр.). По други мѣста на шестата недѣля „лазарватъ“. Нѣколко момичета, накичени съ цвѣтя, отиватъ по къщитѣ и събиратъ яйца, хлѣбъ, който наричатъ кукла, пари и разни овоцни плодове. На отиване пѣятъ. Възрастнитѣ момичета се събиратъ на тоя день и „ладуватъ“ при нѣкоя рѣка, като спускатъ вѣнци и пѣятъ „лазарски пѣсни“. Въ тѣхъ се говори за св. Илия, св. Никола, св. Лазаръ, като молителни за дъждъ:

Лазаръ се вози
На златни колца,
Изъ село ходи,

Богу се моли:
„Йя дай ми, Боже,
Дребенъ ми дъждецъ!“

(*Л. Каравеловъ*, op. cit. 202. стр.). — Съ този обичай се схожда кахетинскиятъ „лазаръ“ и абазската „кукла“ на Кавказъ. Въ врѣме на бездъждие ходятъ съ кукла, която наричатъ „лазаръ“, и пѣятъ пѣсни за прѣкращение на сушата и молба за дъждъ. (*А. Н. Веселовскій*, Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, Спб. 1886. г., окт., 400. стр.; ср. ib. Разысканія въ обл. русскаго духовнаго стиха, 313. — 314. стр.). — Въ Курската губерния, а вѣроятно и въ други мѣста, има обичай въ врѣме на бездъждие при кладенецъ да се обливатъ, като вѣрватъ, че ще да прѣдизвикатъ, да вали. (*А. А. Потебня*, О нѣкоторыхъ символахъ въ славянской народной поэзіи, Харьковъ, 1860. г., 97. стр.).

Прѣди да кажемъ нѣколко думи за историята на обичая „пеперуда“, трѣбва да споменемъ, че той се закриля и отъ християнството. Понеже народътъ го е поддържалъ здраво, черквата го взема подъ свое покровителство, макаръ отчасти и да го видоизмѣнява. Нему отговаря християнскиятъ обредъ „покрѣсти“, толкозъ разпространенъ между българитѣ и сърбитѣ. Когато врѣмето е засушено, мало и голѣмо взематъ икони отъ домоветѣ си и отъ църквата и заедно съ поповетѣ обикалятъ нивитѣ и пѣятъ:

Съ кърсти одамъ,
Бога моламъ,
Господи помилуй,
Да заросить ситна роса.

(*Мил.* 524. стр.; ср. в. „Новини“, V. год., 26. брой).

Или:

Ристосъ вѣскрѣснѣ!	Ниви и лузѣ;
Трѣгнѣлѣ ми сѣ	Дж ми сѣ рудѣ
Мѣми сѣс вѣни,	Жѣту и вѣну,
Мѣмци сѣс вѣстѣ,	Дж мѣси мѣйкѣ
Ѣмъ Богъ молѣт:	Чѣсту вѣселу,
— Я даѣ ми, Бѣже,	Дж вѣиѣ мѣйкѣ
Сѣтнѣ русѣцѣ,	Вѣти вѣжвѣиѣ,
Дж мѣ цурусѣ	Дж ѣдѣ мѣйкѣ
Пу сѣ синурѣ	Фѣф чѣрекувитѣ,

Богъ дж моли!

(*Ил.* № 303.; ср. *ив.* № 302.).

Обредътъ съ пѣсничката е възпроизведенъ въ стихове отъ *А. Милединовъ* („Царигра. Книжици“, III. ч., 1858. г., 144. — 5. стр.). — У сърбитѣ носятъ икони и кръстове по всѣко село въ единъ опрѣдѣленъ день. Когато заобикалятъ нивитѣ, едногласно пѣятъ: „Кръстоноше Бога моли, Господе помилуй“ (*Милчицевѣ*, *ор. cit.* 127.—8. стр.).

Обичаятъ „пеперуда“ или „додола“, както видѣхме, е познатъ не само между балканскитѣ народи, но и у нѣмцитѣ, даже и у африкански народи. Споредъ това не може да се допусне, че ще се е появилъ първоначално на Балканския Полуостровъ. Той е старъ, запазенъ е много добръ между българитѣ, ала е билъ въ употрѣба и между другитѣ славянски племена, както свѣдочи чешкиятъ хронографъ *Бурхардъ Вормски* отъ XI. ст.¹⁾ У чергедскитѣ българи пеперудата е записана на 1647. г. (*Д. Матовъ*, *сПСп.* XLI. — II., 996.). Споредъ *W. Mannhardt Wald-und Feltkulte I, Baumkultus der Germanen und ihrer Nachbarstämme. Mythologische Untersuchungen*, Berlin, 1875. г., 327.—333. стр.), *Pr. Sobotka* (*Rostinstvo* 60.), *G. Krek* (*Einleitung in d. Sl. Literatur-*

¹⁾ „Когато не вали дъждъ лѣтно врѣме, събиратъ се жони на едно мѣсто и избиратъ една за *водачка*; събличатъ я гола и я водятъ на такъво мѣсто, гдѣто расте попадия (*Hyoscyamus niger*). Тукъ тя изважда съ дѣсната си ръка отъ корень единъ стрѣгъ и го прѣвързва на малкия прѣстъ на десната си нога. Другаркитѣ ѣ носятъ въ рѣцѣтъ си вѣйки, я, когато дойдатъ до най-близката рѣка, водачката най-напрѣдъ фърля въ водата попадията и подиръ нея другаркитѣ ѣ вѣйкитѣ. По тоя начинъ мислятъ да прѣдизвикатъ да вали“. *Sammlung der Decrete*, Köln, 1548. г., 201. р.).

geschichte, 793. стр.) пеперудата е известна и у западноевропейскитѣ народи.

Излишно е да навеждаме още цитати за широкото разпространение на тоя обичай, та прѣминуваме къмъ неговото значение. Церемониитѣ, съ които се съпровожда пеперудата, явно изтъкватъ неговото символично значение: както се излива отъ стомната водата връзъ пеперудата, която прѣдставя жедната земя, така и Господъ да излѣе отъ небото своя дъждъ. Означенитѣ на нея повѣхнали листа, трѣви, мъртви или живи жаби, прѣдставятъ, че растенията, животнитѣ — цѣлата природа — страдае и мре за вода, нека Господъ се смили надъ нея. Това се подкрѣпя и отъ пеперударскитѣ пѣсни. (*B. Schmidt*, op. cit 31. стр.). Гдѣто съ пеперудата ходятъ — отъ изгрѣвъ до заходъ слънце — това почива на гледището, че цѣлата природа трѣбва да е будна и свидѣтелка за гибелното влияние на бездъждието. — Пеперудата трѣбва да е сираче момиче (това е по-старата вариация), защото бѣднитѣ най-много страдатъ въ врѣме на бездъждие. Освѣнъ това символично се прѣнася понятието за ожеднѣлата земя върху сирачето. — Гадането на сито се основава, както е знайно, на народна етимология. (*Д-ръ Из. Д. Шишмановъ*, Приносъ къмъ българската народна етимология, въ Сбм. IX., 588. стр.).

Названието *пеперуда* произлиза, споредъ *А. А. Потебня*, отъ славянския коренъ *пер-* (*Д. Матовъ*, op. cit.; ср. Гръко-български студии, въ Сбм. IX., 77.). Та и гръцкитѣ думи *перперіа*, *перперіва*, *перпероѡва*, *перперітца*, които мжно се изваждатъ отъ гръцкия езикъ, сж взети отъ славянитѣ (българитѣ) заедно съ обичай. Сжцо и ромънскитѣ *păpărudă*, *păpărudă*, *păpălugă*, както и албанскитѣ *dordol'ets*, *perperone*. *Густавъ Майеръ*, като тълкува тия думи въ „*Etymolog. Wörterbuch d. alb. Spr.*“, казва, че пѣснитѣ, които се пѣятъ на пеперудата (додолата) у гръцитѣ, напълно се съвпадатъ съ славянскитѣ, даже по размѣра си. Сжщата мисль изказа по-рано академикътъ *А. Н. Веселовскій* (*ЖМНП*. 1886. г., окт., 400. стр.).

По-мжно се обяснява другото име на пеперудата — *додола*, обикнато главно у сърбитѣ. *Г. Даниичъ* въ рѣчника си (*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, 1884.—86. г., 558. стр.) казва, че това име е дошло отъ *додо*, припѣвка на тия пѣсни. *II. Безсоновъ* (*Бѣлорусскія нар. пѣсни*, 45. стр.), мисли, че то произлиза отъ повторението на сричкитѣ (припѣвкитѣ) *до*, *до* или *до-до-ле*, както у бѣлоруситѣ *то*, *то* и *ту*, *ту*. Понеже етимологията не оборва другоаче този терминъ, вѣроятно той се е образувалъ споредъ изказанитѣ догадки на Даниича и Безсонова. Че дѣйствително това е най-близо до истината, иде да подкрѣпи югозападната македонска форма „ойлуле“, име на този обичай, както видѣхме, понеже се срѣща и като припѣвъ и като име на обичай.

2. Германъ.

Обичаятъ „*германъ*“, „*германчо*“, „*скали-ени*“ се прави въ врѣме на бездъждие така: заедно момичета и момчета правятъ човѣшка фигура

отъ калъ — *германъ*. Нея пригатвятъ за погребение съ всички ония обреди, що се извършватъ на мъртвецъ. Една отъ дружината, що пригатвя германа, става майка, другъ — баща, трети — свещеникъ и т. н. Слѣдъ като оплачатъ германа, занасятъ го на нѣкоя рѣка и тамъ го погребватъ. — Въ Шуменско, когато носятъ „германа“ на погребение, моминскиятъ попъ върви най-напрѣдъ съ кадилница, а подирѣ му „германчо“ (мъртвецътъ) и другаритѣ съ запалени свѣщи. Като дойдатъ до нѣкоя рѣка, изкопаватъ трапче и въ него спускатъ „германча“, като го запушватъ съ калъ. По пѣтя и при погребението го съпровождатъ съ плачъ. Слѣдъ това връщатъ се въ къщата на оная мома, която е носила фигурата (германа), — нея казватъ *кумичка* — и тя имъ раздава за германчова душа (*Ил. Р. Българско*, „Ружа“, 52. — 3. стр.). — Въ с. Акчаръ (Свищовско) германъ се прави отъ калъ, както въ Шуменско. Когато го оплакватъ, нареждатъ:

„Германе, маминъ Германе!
На кого ни оставиш, къде да идемъ?“

По нѣкога селскиятъ клисаръ позволява да се клепа клепалото, а свещеникътъ отчита германа. На другата сутринъ слѣдъ погребението отиватъ на гроба му 3—4 моми да запалятъ свѣщи и да го прѣкадятъ (*И. Ивановъ*, Сбм. VIII., 278. стр.). — Съ сжщитѣ церемонии се пригатвя и погребва въ сѣверозападна България (*Д. Мариновъ*, Жива старина, кн. I., 184.—5.). — Въ г. Враца отъ грънчарска глина правятъ човѣшка фигура — германъ. Поставятъ я на носило и я носятъ отъ къща въ къща, като пѣятъ:

Умрѣл Герман от сѹша,
От сѹша, за кѹша,
Млогу здраве да носиш,
Германе, Германе!

По къщитѣ ги даряватъ съ жито, бобъ и др. Като свършатъ ходенето, заравятъ германа, гдѣто има много вода. Отъ събранитѣ нѣща вечерята правятъ гостба въ оная къща, гдѣто е пригатвянъ германъ. (*Н. А. Начовъ*, Тиквешки рѣкописъ, въ Сбм. X, н. о. 135. стр. — Забѣл.). — Въ Рѣхово на германа въ корема турятъ скоро убита жаба съ разтворени уста. Когато носятъ германа, всички плачатъ и викатъ съ гласъ:

Ой Германе, Германе!
Плаче Герман отъ суша за кѹша!

Слѣдъ погребението отиватъ по къщитѣ и събиратъ за „германа“ бобъ, хлѣбъ, пари и др. Отъ събранитѣ нѣща приготвятъ „помана за германа“. На „поманата“ даватъ ядене, пиене, варятъ жито, палятъ свѣщи, кадятъ съ темякъ; съ една дума, правятъ поменъ като на умрѣлъ човѣкъ. До като се върши германъ, всички дѣца плачатъ. (*Т. Икономовъ*, Сбм. XIII., 178.). Този обичай се извършва между българитѣ и власитѣ въ с. Карагачъ (Бесарабия) подъ име „скали-ени“ на 9. май, когато врѣмето

се е засушило. (*Ц. Гинчевъ*, Сбм. VIII., 276.—8. стр.). Споредъ *Ц. Гинчевъ* „скали-ени“ или германъ е сжци *Янусъ*, богъ на слънцето! Гинчевъ не е забравилъ за добра честь да спомене нѣщо по-важно, а именно, че германъ се фърля въ вода, както и въ Силистренско. Това ни напомня старитѣ врѣмена, когато прѣзъ голѣми засуши людетѣ принасяли човѣшки жертви на водата, за да завали дъждъ. Въ Карагачъ въ врѣме на бездѣждие, слѣдъ като излизали нѣколко пѣти да се молятъ за дъждъ, най-послѣ попѣтъ съ кръстъ и евангелие въ рѣцѣтъ, съ иконитѣ, хоругвитѣ, фенеритѣ отъ черквата и всичкиятъ народъ нагазвалъ въ езерото Алпухъ до поясъ въ водата и тамъ всички се молили и се плискали съ вода. „Хайде да удавимъ нѣкого и да го хвърлимъ въ водата курбанъ, дано вали дъждъ“, се чували гласове отъ народа на шега. (ib. 277. стр.).

Обичаятъ германъ се посрѣща съ рускитѣ Ярила, Костромата и Марената. (*D-r H. Máchal*, op. cit. 203., 192., 204.; ср. *A. H. Веселовскій*, Разысканія VII. — X., 312. нт.; *A. H. Аванасъевъ*, op. cit. I., 474. — 9. стр.; *Д. Матовъ*, сПСП. XLI.—XLII. 993. стр. и др.) и слѣдователно нѣма какво да съглеждаме въ Германа бога Янусъ (Гинчевъ) или „бога Герман или Гърман, митологически богъ на грѣмът и градът, прѣвърнат изпослѣ в' християнскій св. Герман“, както мисли покойния *П. Ф. Славейковъ* (Български Притчи, 45. стр.), по поводъ на св. Германъ, патриархъ Цариградски, върху когото сж се наслоили нѣколко легенди. Вѣроятно името на нашия обичай е заето отъ тоя светець (*Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ*, op. cit. 558.—9. стр.).

Солунъ, януари 1901.